

Christian Hansen fra Hærland

Av Unni Gangnæs

Christian Hansen.

Ved et tilfelle kom jeg over et gammelt udatert, slitt avisutklipp om Christian Hansen, født 8. oktober 1788 på Brandsrud i Hærland. Fattiggutten som ble forvalter ved Brekke, Sanne og Soli bruk og som fikk medaljen for borgerdåd ved kongelig resolusjon den 21. november 1855. Hvem var denne mannen som arbeidet seg ut av fattigdom og frem til å bli den mektige forvalter av Brekke, Sanne og Soli bruk? Den samme mann som levde militærlivet i krigsårene 1807–1814 og som var eslet til en militær karriere. Ja, hvem var han?

Oppvekstårene

Christian Hansens foreldre het Hans Eliassen Bache og Anne Christensdatter Brandsrud. Foreldrene var leilendinger på halve Brandsrud og levde under kummerlige kår. Som den eldste av barna måtte Christian tidlig ut av hjemmet for å gjøre nytte for seg på andre gårder i bygda. Den 22. oktober 1804 ser vi av kirkeboken at han ble konfirmert i Eidsberg kirke. 14 år gammel var han i 1802 blitt dreng hos futen i Rakkestad fogderi, Lars Otto Grundt, som kjøpte gården Huseby i Eidsberg i 1821. Christian hadde ikke fått nevneverdig skolegang i sin omskiftelige tilværelse, og arbeidet som dreng var heller ikke av en slik beskaffenhet at det ga ham særlig anledning til å skolere seg. Gutten viste seg imidlertid lærevillig og uttrykte overfor futen Grundt at han gjerne ville lære seg et håndverk som en framtidig levevei.

Christian ble så med Grundts samtykke skomakerlærling i Christiania, men der ble han så ille behandlet at han i 1806 igjen var tilbake hos Grundt. Der arbeidet han som assistent for en omreisende bondeskomaker som holdt til på gården en tid. I 1808 fikk han arbeid som tjener hos generalmajor Peder Lund på Huseby.

Livet som soldat og offiser under 7-årskrigen 1807–1814

Dette var turbulente år med Norge innblandet i 7-årskrigen, og 20 år gamle Christian fulgte med generalmajor

Peder Lund ut i felten. Slik fikk han overvære krigshandlingene på Lund i Høland, og deltok i angrepet mot svenskene på østsiden av Dur sjø i Rødenes under oberst Andreas Samuel Krebs sin kommando. Ved utgangen av 1808 ble Christian ansatt som nasjonal korporal ved det Eidsbergske kompani av det Nordenfjeldske Infanteriregiment. Han meldte seg til tjeneste ved Fredrikstad garnison 2. januar 1809. Han gjennomgikk først eksersisskolen før han kom inn på regimentets underoffisersskole. Med sin slette boklige utdannelse slet han med å lære seg å lese og skrive, men etter hvert såpass godt at han kunne skrive vaktrapporter. Kri- gen gikk sin gang, og hans regiment ble utkommandert til tjeneste på Vestlan- det, men Christian forble i garnisonen i Fredrikstad frem til 30. juni 1810. Da ble den bataljonen han tjenestegjorde ved, avgitt til det nyopprettede skarpskytter- regimentet på Kongsvinger under oberst Krebs sin kommando. Som nasjonal soldat og etter å ha vært i Fredrikstad garnisons tjeneste uavbrutt i 1½ år, fulgte Christian Hansen oberst Krebs til Kongsvinger. Han var på denne tiden blitt forlovet med Anne Gundersdatter, f. 1791 i Askim. Hun hadde i 1801 sitt opphold på gården Mustorp i Eidsberg, på futens godhet, som det står. Chri- stian Hansen som nå fikk boklig sko- lering på Kongsberg, steg i gradene og ble adjutant for løytnant J. Bang. Han var også en tid underoffiser ved Regiments- kontoret. Hele tiden var han opptatt av å lære mest mulig og ta igjen det for- sømte.

Han ble utnevnt som Kommanderser- sjant, og i 1812 beordret til å innfinne seg ved det Eidsbergske kompani, som

tilhørte 2. bataljon av det Aggerhusiske Skarpskytterregiment. Et kompani som skulle stå klar til utrykning til enhver tid, ifølge prins Christian August sin ordre. Det var tunge år i Norge, ikke minst i Smaalenene Amt med sin nære grense mot Sverige. Det var dyrtid i regionen, og særlig ille var det i 1812. Sult og sykdom var alminnelig blant folk. Hungersnøden herjet. Likevel ble det bestemt at grensefestningene skulle bemannes og magasiner opprettes.

Prins Christian August befant seg på Askim prestegård høsten 1813 hvor planen for et angrep mot Sverige skulle legges. Et angrep som det aldri ble noe av. Christian Hansen ble samme året utnevnt til regnskapsfører for bataljo- nen. Denne stillingen innehadde han til slutten av 1813. Et kvantesprang for en mann som startet sitt voksne liv nærmest som analfabet. I 1814 fikk han tilbud om en fortsatt militær karriere, men etter råd fra futen Lars Otto Grundt takket han nei. En militær karriere var dermed bragt til ende.

Christian Hansen og Anne Gunders- datter giftet seg 29. april 1815 i Eidsberg kirke med futen Grundt og lensmann Lund som vitner. Anne Gundersdatter var da 23 år gammel og blir flere steder omtalt som Grundt sin pleiedatter. Hun oppholdt seg imidlertid på Buskildsrud da hun og Christian Hansen giftet seg.

Forvalteren på Sætre møllebruk i Hurum

Christian Hansen ble i 1815 ansatt som fullmektig ved Sætre Saug og Møllebrug i Hurum. De flyttet dit, og den 4. januar 1816 fikk de sin førstefødte, Christen Anton Hansen. Gutten ble døpt i Hurum 3. mars samme året. Jeg tar med dette

fordi denne sønnen kom til å etterfølge sin far som forvalter av Brekke og Soli Brug.

Christian Hansen ble værende i 12 år som sjef på møllebruket i Hurum. Han gjorde en stor innsats og ble berømmet for dette. Han bragte møllebruket opp fra forfall og ulønnsom drift, til å bli et mønsterbruk ved å ta i bruk nye metoder. Blant annet anskaffet han en helt ny stampe- og slemmeinnretning på bruket som skapte stor interesse da det produserte førsteklasses malt kritt. Han anskaffet også en tjæreovn og andre praktiske innretninger. Også en stampemølle med en presseinnretning for vadmél.

Christian Hansen så også behovet for å anlegge veier slik at folk kunne komme seg kjørende til kirke gjennom Sætreskogene også utenom sommertid. Han fikk også lagt om en del av veien mellom Drøbak og Drammen til stor lettelse for de veifarende.

Tiden på Brekke bruk i Rakkestad

Etter 12 år fant Christian Hansen at tiden var inne til å søke en mer inntektsbringende stilling. Han ble tilbudt stillingen som forvalter ved Brekke Brug i Rakkestad, og familien flyttet dit i 1827. Dette bruket var betydelig større enn det på Hurum, men var også i en elendig forfatning. Underbrukene på Vidnæs, Gierrestad, Stemme og Gabestad var ikke bedre stilte. Alle disse tilhørte bankierhuset Thomas Johannessen Heftye og sønn i Christiania.

Hansen lyktes i å fornye brukene og skape lønnsom drift. Han fikk reist et bordhus på Brekke til å oppbevare det ferdigskårne tømmeret i. Av erfaringen fra Hurum fikk han anlagt en tjæreovn for å utvinne tjære av vrakede materia-

Christian Hansen.

ler. Han var uoppslitelig når det gjaldt å finne nye praktiske løsninger. Etter Hansens plan ble sognets kirke, Os annekskirke ombygd og utvidet, og den halve mil lange veien over Grytelandskogen opparbeidet. Ikke rart at han ble lagt merke til.

Forvalteren på Sanne og Soli bruk i Tune

Bankierhuset Heftye og sønn kjøpte i 1836 Sanne og Soli bruk i Tune. Også dette bruket var preget av forfall og ulønnsom drift, og eierne ansatte Christian Hansen som nærmest eneveldig forvalter også på dette bruket. Det første han gjorde, var å utarbeide en omfattende plan til brukets forbedring. Et arbeid som var beregnet å koste ca. 50 000 spesiedaler. Han ville øke brukets produksjonsevne, og for å nå dette målet anla han bl.a. en dam tvers over

hele elven overfor Soli bruk. Videre ble det anlagt en vannledning som var 700 alen lang og 10 alen bred. Sammen med flere andre forbedringer klarte han å øke skurproduksjonen fra 5000 tylfter årlig til opp mot 18 000. Ikke rart at eierne applauderte.

For å kunne frakte skuren fra bruket, anla han en 800 meter lang dobbeltsporet jernbane over elven nedenfor bruket. Det ble bygd syv sirkelsager, fire tjæreovner og kornmølla måtte utvides. Hansen så også at brukets bygninger og arbeiderboliger måtte settes skikkelig i stand. Teglverket på den andre siden av elva fikk han også utbedret.

Han så også at fløtningsvesenet på Glomma fra Mørkfoss og nedover måtte forbedres. Lensa ved Lindhol i Eidsberg var utilstrekkelig. Han fikk etablert et nytt lenseanlegg ved Næs i Skiptvet og ved Buskildsrud i Eidsberg. Det viste seg å være en klok investering. De nye lense-
ne kunne ta imot bortimot det dobbelte av hva lensa ved Lindhol klarte.

Christian Hansen ble oppfattet som streng, men rettferdig som arbeidsgiver. Han krevde at arbeidsfolkene på bruket skulle være arbeidsomme, pliktoppfyl-
lende og lydige. Arbeidsviljen skortet det ikke på, da folkene var glade i arbeidet sitt og ofte brukte søndagene til å rydde opp og gjøre sagene istand. På den andre siden var det tidvis fyll og slagsmål ved dette bruket som så mange andre steder. Christian Hansen innførte bøter og annen straff for den som kom full på arbeidet.

Ifølge Tune bygdeboks opptegnelser fikk Christian Hansen fjernet skjenkeret-
ten til ferjestedet ved Soli. En rett som opprinnelig var en godtgjørelse for ved-
likeholdsbehovet av Isebrua.

I Tune bygdebok 1800–1930 kan vi lese mye mer om forvalter Christian Hansens tid som forvalter av Brekke, Sanne og Soli bruk. I 1840 overtok hans sønn Christen Anton den daglige ledelsen av brukene, men faren var fortsatt den formelle forvalter frem til 1860. I 1865 kunne de feire sitt gullbryllup Christian Hansen som da var blitt 77 år gammel kunne se tilbake på et særdeles rikt liv. Fattiggutten fra Hærland, som mot alle odds fra barnsben av, viste hva evner, selvdisciplin og arbeidsomhet kan bringe med seg av fremgang gjennom livsløpet. Han glemte imidlertid aldri sin bakgrunn og kjente hele livet på sin manglende skolegang under oppveksten.

Christian Hansen døde 6. august 1869 på Brekke.

Kilder:

- Ukjent, udatert avisutklipp fra slutten av 1800-årene i
- «Tune 1800–1930» av Sven G. Eliassen.